

JEDINSTVENI SISTEM TERITORIJALNE ODBRANE

U razmatranju problematike teritorijalne odbrane, u načelu, uvek polazimo od odredaba saveznog zakona, tj. kao da u celoj zemlji postoji jedinstvena organizaciona struktura teritorijalne odbrane, odnosno kao da imamo jedinstveno rukovođenje njome. Međutim, praksa u pojedinim našim republikama u mnogo čemu se razlikuje. Te razlike se odnose uglavnom na republike, ali i na opštine u okviru iste republike. Pošto se ne radi o neznatnim razlikama, smatram da bi trebalo da se na njih ukaže. Ako neka republika ima jedinstven organ narodne odbrane, spojen sa državnom upravom, a druge to nemaju, ili u nekoj republici nema opštinskih štabova narodne odbrane, kao što je to slučaj u Sloveniji, već tu funkciju vrše komande i štabovi jedinica TO, onda svakako moraju da postoje razlike u organizacionoj strukturi jedinica teritorijalne odbrane. Mislim da ta različitost u organizacionim strukturama jedinica i u oblicima rukovođenja ne bi trebalo mnogo da smeta. No, bilo bi daleko bolje da smo na tom planu mnogo jedinstveniji u celoj zemlji, tim više što to u praksi stvara mnoge nejasnoće, a ponegde dovodi i do konfliktnih situacija između pojedinih organa koji na tome rade.

Uzmimo još jedan primer. Prema Saveznom zakonu o narodnoj odbrani, štabovi narodne odbrane opština nadležni su i za civilnu zaštitu. I tu susrećemo različita rešenja. Organizacija jedinica civilne zaštite ne predstavlja jedinstvenu celinu sa onom teritorijalne odbrane i ta problematika nije potpuno objašnjena. Postavlja se pitanje da li su, i u kom slučaju, jedinice TO istovremeno i elemenat CZ u doba mira i u vreme rata. Drugim rečima, u čemu se sve jedinice TO, prilikom izvršavanja svojih zadataka, mogu osloniti i na jedinice CZ u pripremnom, mobilizacijskom i ratnom periodu, šta se sve dešava sa organizacijom CZ na privremeno zauzetoj teritoriji, itd.

Zatim, interesantno je pogledati ulogu i zadatke milicije, kao sastavnog dela TO, u ratu. Tu se pojavljuju tendencije za izdvaja-

njem milicije iz ratnih priprema TO, kao što je to već naznačeno u Nacrtu zakona o narodnoj odbrani Hrvatske. Međutim, činjenica je da iz grada, naročito većeg, u slučaju da bude privremeno zauzet treba povući više stotina milicionera. Oni se ne mogu održati ako se ne formiraju u vojne formacije, koje moraju da budu donoružane, da imaju svoje službe za snabdevanje, zdravstveno zbrinjavanje, itd., tj. da se formiraju kao sve teritorijalne jedinice. No, sve to mora da bude pravovremeno regulisano i kroz ratne pripreme obezbeđeno. A to je nemoguće obezbediti ako, kao što to već stoji u Nacrtu ovog zakona, milicija treba da svoje ratne pripreme vrši neovisno o organizaciji i sistemu TO.

Kad se sve to malo detaljnije sagleda, a to osećamo kroz naš svakodnevni rad, ispada kako smo svi jedinstveni u tumačenju i realizaciji naše koncepcije, čak veoma mnogo i često govorimo o tom jedinstvu, a u praksi organizacionih struktura i rukovođenja TO ima takvih različitosti da se postavlja pitanje kako bi se sva ta heterogena shvatanja, u odnosu na potrebu jedinstva naše ONO, odrazila na našu spremnost, naročito u početnom periodu rata. Možda i nije dobro što je toliko prostora na planu organizacije i pripreme ONO u celini, a posebno u odnosu na TO, ostavljeno opštini i mesnim zajednicama, pa se o jedinstvu, čak i sa različitih i dijametralno suprotnih pozicija, može toliko da govori — jer se u praksi ono drukčije postavlja. Naravno, svakim danom ove stvari se sve više sagledavaju, pa će se naći i rešenja.

Možda bi sada trebalo malo razmotriti ulogu, mesto i zadatke mesnih zajednica u okviru organizacije priprema, rukovođenja i izvođenja TO. Zašto baš mesnih zajednica? Polazim od naših ratnih iskustava i procena da bi eventualni agresor na privremeno zauzetoj teritoriji pretvorio, u prvom redu, veće gradove u svoje baze. To nas imperativno upućuje na potrebu adekvatnih mera u pripremi svih vidova opštenarodnog otpora, uključujući i oružanu borbu za takve uvjete. Uzmimo, na primer, jednu takvu opštinu. Bez obzira na to da li bi agresor pri tome u svoj sistem odbrane grada uključio sam grad, ili nešto šire njegovo područje, još uvek bi ostali strogo neposledni prostori mnogih mesnih zajednica van gradskog područja. Osloncem na svoje baze, agresor bi, manje-više, stalno vršio is-pade i pritisak na ovaj prostor vangradskih mesnih zajednica, prvenstveno na poluoslobođeno područje u neposrednoj blizini tih baza. Ako teritoriju jedne društveno-političke zajednice u takvim uslovima tretiramo kao privremeno poslednu, mislim na grad, odnosno poluoslobođenu, mislim na vangradsko područje, i oslobođenu, gde baziraju jedinice TO, ali koje za nju nisu strogo vezane, pa se i ona

može naći u sličnom položaju kao i vangradsko područje — ispada da bi, pored organizacije otpora u gradu i čitavog sistema štabova i jedinica TO, trebalo imati posebnu organizaciju, koja bi bila strogo vezana za određenu teritoriju. Ona bi kontrolirala ovu teritoriju, obezbeđivala manje-više normalan rad naše vlasti, društveno-političkih organizacija, onemogućivala uspostavljanje neprijateljske vlasti, eventualnih njegovih saradnika, borila se, obaveštavala jedinice TO o kretanju neprijatelja i sl.

U Hrvatskom primorju i Gorskom kotaru u toku NOR-a postojala je slična organizacija u okviru opština. Kako su tadanje opštine danas, po pravilu, mesne zajednice, a sadašnje opštine isuviše velike za takvu organizaciju, proizlazi da bi ona morala da postoji u okviru samih mesnih zajednica. To nisu, jasno, najjači razlozi. Ovde neću da ulazim u problematiku mesnih zajednica, ali mogu tvrditi da, iako je u pogledu njihove ratne organizacije i priprema mnogo urađeno, još uvek se svemu tome ne prilazi sa onom pažnjom koju ta organizacija i pripreme zaslužuju. Oko te organizacije i pripreme mesnih zajednica stvorili smo, mislim, previše dilema. Ponegde idemo samo na formiranje štabova civilne zaštite i na taj način je unapred orijentišemo na pasivne mere, što je suprotno slovu i duhu koncepcije ONO, negde opet idemo na formiranje štabova narodne odbrane i posebno štabova civilne zaštite, mada je reč o manjim područjima gde živi nekoliko hiljada ljudi i koja ne mogu da podnesu naše rasprave o mestu, ulozi i odnosu teritorijalna odbrana — civilna zaštita. Primera radi izneću jedan naš slučaj u Hrvatskom primorju, koji upravo govori o tome što znači imati kontrolu nad teritorijom na poluoslobođenom području, pa i u samom mestu koje je neprijatelj držao. Kod nas je ustanak počeo formiranjem tzv. logora, u koje su pristizali borci. Iza toga je sledilo ukрупnjavanje jedinica u bataljone, brigade i, na koncu, formirana je divizija spajanjem jedinica, pre svega, iz tih logora. Od tada je funkcija ovih logora, u pogledu prikupljanja novih boraca, njihove obuke, prvog vatrenog krštenja, itd. i dalje ostala. Međutim, to više nije bio početni oblik organiziranja partizanskih jedinica, već su kroz taj logor razvijane ratne strukture opština. Tu su bila rukovodstva društveno-političkih zajednica, vlasti, komandna mesta, sastavi jedinica, bolnice, udarne grupe, snabdevački organi, razne radionice i sve što je trebalo za život i borbu tog područja. Po dolasku neprijatelja u Hrvatsko primorje, sa njim je u jednom takvom mestu počelo sarađivati svega nekoliko ljudi. Međutim, oni su u prvoj polovini 1942. bili likvidirani, mada su živeli u gradu koji je neprijatelj držao. I do kraja rata na tom području neprijatelj nije više imao saradnika među našim stanovništvom. To zna-

či da smo bitku za ljude, za vlast, za teritoriju, u ovoj opštini dobili veoma rano, a tu bitku je dobila upravo ova organizacija, koja je jedino i bila u stanju da je u tim uslovima dobije. Naime, 13. primorsko-goranska divizija kretala se na, relativno, širokom području, uključujući i Liku. Međutim, svuda gde smo imali ovakvu organizaciju, a imali smo je u većini tadašnjih opština, rat se i dalje vodio, izvodile su se sitne akcije, vodila se borba za ljude, za teritoriju. Ma gde se 13. divizija nalazila, ova organizacija je obezbeđivala naše prisustvo gotovo u svakom domu. Njena dejstva su se osećala na teritoriji, dok u opštinama gde je nismo imali stanje je za nas bilo neporedivo lošije. Imajući ovo u vidu, kao i potrebu ukрупnjavanja jedinica teritorijalne odbrane i njihov odlazak tamo gde to budu potrebe iziskivale, smatramo da se u mesnim zajednicama već u miru mora da izgrađuje jedna jedinstvena organizacija, tako postavljena da prelazak na ratno stanje ne iziskuje nikakve reorganizacije — sem aktiviranja oružanih jedinica i ratne organizacije vlasti. Ova organizacija mora da bude dovoljno snažna, ali i elastična, kako bi se mogla održati u svim uslovima borbe i kako bi mogla da obezbeđuje našu državnost i naše prisustvo na svom prostoru. Zbog toga i predviđamo da savet mesne zajednice ima svoj izvršni organ, koji bi delovao kao vlast, zatim svoje organe, stražarsku jedinicu, omladinske udarne grupe, jedinicu milicije, civilnu zaštitu i štab narodne odbrane, koji bi rukovodio u ime saveta opštenarodnim otporom i zaštitom stanovništva na svom području. Kao što je poznato takva orijentacija mesnih zajednica u našim ratnim pripremama već postoji.

General-major u penz.
Stjepan LAKIĆ